

Caroline Aurland

Hvordan kan barnevernet bryte generasjonsoverføring av dårlig barneomsorg?

How can child welfare services break the intergenerational transmission of poor childcare?

Bacheloroppgave i Bachelor i barnevern

Veileder: Lasse Skogvold Isaksen

Mai 2023

Caroline Aurland

Hvordan kan barnevernet bryte generasjonsoverføring av dårlig barneomsorg?

How can child welfare services break the intergenerational transmission of poor childcare?

Bacheloroppgave i Bachelor i barnevern
Veileder: Lasse Skogvold Isaksen
Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

La meg være barn!

*La meg sitte på et fang
mens jeg er liten
så jeg kan gå oppreist
når jeg er stor.*

*La meg gråte ved et kinn
mens jeg er barn
så jeg kan tørke tårer
når jeg er voksen.*

*La meg holde ei hand
mens jeg er svak
så jeg kan holde hender
når jeg er sterkere.*

*La meg ha en barndom.
Jeg trenger trygg niste for å vokse.*

Ragnhild B. Waale

Sammendrag

Risikoen for generasjonsoverføringer av dårlig barneomsorg er et fenomen som kan eksistere blant utviklingstraumatiserte foreldre. Denne studien har som formål å undersøke hvordan ulike veiledningsmetoder kan være nyttig for å bryte generasjonsoverføringen så tidlig som mulig. Med utgangspunkt i hvordan foreldreferdigheter slik som samspill, tilknytning og det å være en reguleringsstøtte kan styrkes har studien utdypet problemstillingen: «*Hvordan kan foreldreferdigheter til utviklingstraumatiserte foreldre styrkes ved hjelp av ulike veiledningsmetoder i barnevernet?*». For å undersøke problemstillingen har det blitt utført litteratursøk på ulike databaser, slik som «Oria», «Idunn» og «Google Scholar», og tidligere pensum. Det ble funnet artikler om veiledningsmetodene Circle of Security – Parenting, Emosjonsfokusert ferdighetstrening og Crowell-prosedyren. Litteraturen som er funnet vektlegger en virkning av veiledningsmetodene, men fortsatt fokus på utvikling og forskning. Studien konkluderer med at disse ulike veiledningsmetodene kan styrke foreldreferdighetene til utviklingstraumatiserte foreldre, samtidig som det er behov for tilpasning i arbeidet og forståelse for foreldrenes egen oppvekst.

Abstract

The risk of intergenerational transmission of poor childcare is a phenomenon that can exist among developmentally traumatized parents. The purpose of this study is to investigate how different guidance methods can be useful in breaking the intergenerational transmission as early as possible. Starting from how parenting skills such as interaction, attachment and being a regulatory support can become strengthened, the study elaborated on the issue: “How can parenting skills of developmentally traumatized parents be strengthened using different methods in child welfare?”. In order to investigate the problem, a literature search has been conducted on various databases, such as “Oria,” “Idunn” and “Google Scholar”, and previous syllabuses. Articles discovered on the guidance methods Circle of Security – Parenting, Emotion-focused skills training, and the Crowell procedure. The literature that has been found emphasizes an effect of the guidance methods, but still focuses on development and research. The study concludes that these different guidance methods can strengthen the parenting skills of developmentally traumatized parents, while at the same time there is a need for adaptation in the work and an understanding of the parents’ own upbringing.

SAMMENDRAG	2
ABSTRACT	2
1 INNLEDNING	4
1.1 VALG AV TEMA OG PRESENTASJON AV PROBLEMSTILLING	4
1.2 OPPBYGNING AV OPPGAVEN	4
1.3 AVGRENSNING OG BAKGRUNN.....	5
2 METODE	6
2.1 FREMGANGSMÅTE	6
2.2 FORFORSTÅELSE	6
2.3 KILDEKRITIKK	7
3 PRESENTASJON AV TEORI	8
3.1 JURIDISKE RAMMER	8
3.1.1 Barnevernlovens formål	8
3.1.2 Råd og veiledning.....	8
3.1.3 Barnets beste	8
3.1.4 Mildeste inngrepsprinsipp.....	9
3.1.5 Biologiske prinsipp.....	9
3.2 TILKNYTNING	9
3.3 UTVIKLINGSTRAUMER	11
3.3.1 Hva er det fenomenet?.....	11
3.3.2 Reguleringsstøtte	12
3.4 FORELDREFERDIGHETER.....	14
4 METODER I VEILEDNING	16
4.1 CROWELL – KARTLEGGING OG VEILEDNING	16
4.2 CIRCLE OF SECURITY – PARENTING	17
4.3 EMOTION FOCUSED SKILLS TRAINING	18
5 DRØFTING	21
5.1 HENSIKT MED COS-P, EFST OG CROWELL I BARNEVERNET	21
5.2 TILPASNING AV VEILEDNINGSMETODENE FOR Å STYRKE FORELDREFERDIGHETENE	23
5.3 UTFYLLER VEILEDNINGSMETODENE HVERANDRE?	24
6 AVSLUTNING	26
7 LITTERATURLISTE	27

1 Innledning

1.1 Valg av tema og presentasjon av problemstilling

«*En god barndom varer livet ut*» (Barne-, Likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2014). Forskning viser at foreldre oppdrar sine egne barn slik som deres foreldre oppdro dem selv, samtidig som da foreldrene selv var barn la grunnlag for atferden deres (Karp & Serbin, 2003). Av de 50 520 barna med barnevernstiltak i løpet av året 2021, har totalt 8 731 av disse omsorgstiltak (SSB, 2022). Regjeringen viser til at hovedårsakene til at det skjer en omsorgsovertakelse er fordi foreldrene ikke gir god nok omsorg, eller god nok beskyttelse til barnet (NOU 2012:5). I artikkelen «*Intergenerational Studies of Parenting and the Transfer of Risk From Parent to Child*» (Karp & Serbin, 2003) ses det som svært sannsynlig at en overføring mellom foreldrenes egen oppvekst mot deres barn sin oppvekst. Det vil derfor ses som en risiko for barn som har foreldre som har opplevd omsorgssvikt i barndommen, nettopp fordi vi lærer av foreldrene våre. På bakgrunn av risiko for generasjonsoverføring av omsorgssvikt blant foreldre som har opplevd en, som jeg vil kalle det, dårlig oppvekst har jeg valgt det som tema for denne oppgaven. I lys av forskning og annen faglitteratur vil oppgaven drøfte hvordan foreldreferdigheter til utviklingstraumatiserte foreldre kan styrkes ved hjelp av ulike veiledningsmetoder i barnevernet, med fokus på det biologiske prinsipp, prinsipp om barnets beste og tidlig innsats. Crowell-prosedyren, Circle of Security – Parenting og Emosjonsfokusert ferdighetstrening er tre metoder som kan bli anvendt i veiledning med foreldre, spesielt for foreldre med barn i tidlige barneår, i denne oppgaven i veiledning med utviklingstraumatiserte foreldre.

1.2 Oppbygning av oppgaven

Oppgaven vil starte med forklaring og redegjørelse av oppgavens avgrensinger og bakgrunn. I kapittel to blir det gjort rede for metoden som brukes. Det kommer frem min forforståelse av oppgaven, hvilken metode som er brukt og hvordan data har blitt samlet inn, samt kildekritikk. I oppgavens tredje kapittel blir teorien presentert. Jeg har valgt å utdype meg i juridiske rammer, jamfør barnevernloven, tilknytning, utviklingstraumer, reguleringsstøtte og foreldreferdigheter. Kapittel fire tar for seg drøfting av problemstillingen i lys av teorien som ble presentert i det tidligere kapittelet. Samtidig som det vil bli presentert et verktøy for å kunne avdekke hvilke behov for veiledning omsorgspersonene har. I dette kapittelet vil det bli sett på tre ulike veiledningsmetoder som barnevernet kan bruke som hjelpetiltak til utviklingstraumatiserte

foreldre, for å styrke foreldreferdighetene deres. Bruken av Circle of Security – Parenting, Crowell og Emosjonsfokusert ferdighetstrening vil bli utdypet nærmere.

1.3 Avgrensning og bakgrunn

For å kunne gå i dybden på problemstillingen er det nødvendig å avgrense oppgaven. Jeg har valgt å sette avgrensinger i hovedsak basert på hva som er relevant og hva som kan skape en god drøft rundt valgt problemstilling, og basert på mine personlige interessefelt foreldreveiledning og overførbar omsorgssvikt.

I 2021 var det om lag 50 000 barn som hadde tiltak gjennom barnevernet, 41 786 av disse har hjelpetiltak (SSB, 2022). Foreldreveiledning er blant annet en form for hjelpetiltak i barnevernet som disse barna har. Siden barnevernet handler ut fra barnets beste og barnets behov (barnevernloven, 2021, §1-3) og det biologiske prinsipp (barnevernloven, 2021, § 1-5) er tiltakene nødt til å passe ut fra omstendighetene. Forskning viser, som nevnt tidligere, at oppdragelse av barn oftest går i generasjoner, hvor det og blir påpekt at hvis foreldrene har opplevd omsorgssvikt er det høyst sannsynlig at denne blir overført til sine egne barn (Karp & Serbin, 2003). Foreldre som har vært utsatt for en eller annen form for omsorgssvikt i barndommen sin kan bære med seg utviklingstraumer som konsekvens av det de har opplevd (Braarud & Nordanger, 2018). Jeg ønsker med denne oppgaven å belyse risikoen ved gjenganger av omsorgssvikt, men og vektlegge ulike veiledningsmetoder som kan bli tatt i bruk som hjelpetiltak for disse familiene i barnevernet.

Jeg har i denne oppgaven valgt å forholde meg til hvordan foreldreferdighetene til utviklingstraumatiserte foreldre kan styrkes ved hjelp av barnevernet. Foreldre som har barn fra spedbarnsalder til barneskolealder, er de tiltenkte i forhold til valg av veiledningsmetoder som er valgt. Dette vil gjøres ved å knytte tilknytning, samspill og foreldreferdigheter sammen. Kvello (2020) presiserer at det er en høy prosentandel foreldre med skadelig barneomsorg som overfører dette videre til sine barn. Oppgavens formål er ikke å presisere at foreldre med utviklingstraumer er dårlige foreldre, men heller å se at det kan være en risikofaktor. Samtidig som å se på styrkende og støttende tiltak for veiledning av nettopp disse foreldrene. Oppgaven vil se på hvordan de tre ulike veiledningsmetodene; Circle of Security – Parenting (COS-P) kurset og Emosjonsfokusert ferdighetstrening (EFST) kan bli anvendt i kartlegging og veiledning.

2 Metode

2.1 Fremgangsmåte

Denne oppgaven er skrevet etter metoden litteraturstudie. For å kunne komme frem med ny kunnskap, eller løse et problem er en metode et verktøy til dette (Dalland, 2021). En form for litteraturstudie bruker allerede eksisterende litteratur til å svare på problemstillingen (Aveyard et al., 2021). I litteraturstudie, i motsetning til kvantitativ og kvalitativ metode, er ikke hensikten å skape noe helt nytt. Det er en måte å benytte kunnskap om et tema som allerede finnes til å sette det i et annet perspektiv. Det vil si at i denne oppgaven blir det brukt ulik litteratur i form av forskning og teori som allerede finnes om temaet overførbar omsorgssvikt for å belyse problemstillingen.

For å kunne hente inn data til oppgaven har jeg brukt ulike søkemotorer. Jeg har brukt for det meste «Idunn» og «Google Scholar», men har og brukt «Oria». Underveis for å finne ut mest mulig om valgt tema har jeg benyttet sjansen til å bruke norske og engelske søkeord. De sentrale ordene jeg har brukt i søkemotorene på norsk har vært «veiledning», «barnevern», «omsorgssvikt», «tilknytning» og «foreldreferdigheter». For å finne engelske data har jeg brukt ord som «parenting», «trauma» og «childhood». Jeg har holdt meg til færre søkeord, for å holde det systematiske utvalget av relevant data (Dalland, 2021).

Videre i let etter relevant litteratur har jeg brukt det som kalles for snøball-metoden. Det vil si at jeg har brukt litteraturlisten i forskning og teori jeg har lest for å se etter mer informasjon (NTNU, 2023). Jeg har i hovedsak sett etter mer informasjon om funnene i de ulike dataen jeg har lest, og valgt med omhu hvilke jeg eventuelt ville henviser til i teksten. Gjennom innsamling av data har jeg funnet en del ulike tidsskrift, artikler, rapporter, forskning og tidligere masteroppgaver som har vært relevante for problemstillingen min. Lovverk, tidligere pensum og nyere data på statistikk fra SSB har blitt anvendt i oppgaven også.

2.2 Forforståelse

De erfaringene og kunnskapen en sitter med i forkant rundt et tema er en form for forforståelse. Forforståelse er også de følelsene og tankene en har rundt et tema. Vi mennesker har ulik forforståelse som er preget av det vi har sett, og hvordan vi er satt sammen til å forstå det rundt oss (Dalland, 2021). Det at våre holdninger, verdier og tanker er med på å forme det vi skriver er våre «briller» som Dalland forteller oss (Dalland, 2021). Disse brillene bestemmer hvordan vi ser på problemet, det er derfor det er viktig å være bevisst over sin egen forforståelse før en

skriver en oppgave. Mine briller kan påvirke hvordan jeg forstår litteraturen som igjen kan i stor grad påvirke resultatet på oppgaven. Jeg har derfor gjort meg bevisst på min forforståelse rundt valgt tema, for å kunne drøfte problemstillingen min uten at min forforståelse skal påvirke resultatet i stor grad.

2.3 Kildekritikk

Dette er som nevnt over en litteraturstudie. Det er derfor viktig å være kildekritisk til data som samles inn. Er det god nok litteratur? For å være kildekritisk er en nødt til å vurdere dataene som blir benyttet (Dalland, 2021). Det er to krav som stilles til innsamlingen av data, og det er relevans og pålitelighet (Dalland, 2021). Hvilke kilder er relevante til problemstillingen og være kritisk til hvorfor og hvordan de eventuelt er relevant er noe å ta i betraktning underveis. Når det kommer til pålitelighet er det om det er sikre kilder, eller om det er feilkilde. Hvordan kildene har innhentet sin data på er relevant i forhold til pålitelighet (Dalland, 2021). Er det troverdig det som står, er data sanne, er tolkningene i intervjuer riktig? For eksempel kilden Wikipedia er et nettsted hvor alle kan skrive om ulike temaer på, noe som gjør denne kilden upålitelig, mens Store Norske Leksikon er med visse forfattere som har fått lov til å skrive der.

Når jeg skulle hente inn data var et av hovedkriteriene mine at kildene stod av relevans og pålitelighet i forhold til valgt tema. For å sikre dette har jeg funnet kilder som for det meste er oppdatert og nyere kilder. Barnevernsfaglig arbeid er stadig i endring, og det er viktig å oppdatere seg, samtidig som det er noe eldre litteratur som fortsatt er relevant. Jeg har prøvd å forholde meg til litteratur fra 2000-2023, men noe eldre er og brukt. Som nevnt over er ulike søkemotorer blitt tatt i bruk for å finne kilder, men og for å sikre relevans og pålitelighet.

3 Presentasjon av teori

3.1 Juridiske rammer

3.1.1 Barnevernlovens formål

Barnevernlovens formål (2021, §1-1) forteller hva hensikten med loven er, og hva den skal bidra med. Denne paragrafen skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan være skadelig for deres helse og utvikling, får hjelp til rett tid. Barnevernloven skal bidra til at barn og unge får gode og trygge oppvekstvilkår. I forbindelse med tema som oppgaven tar for seg, er formålet bak barnevernloven relevant. Under beslutninger i barnevernet er det å bidra til at barn og unge får gode og trygge oppvekstvilkår grunnleggende for arbeidet. Siden det viser seg at det er større sannsynlighet for at foreldre som har vokst opp under omsorgssvikt overfører det på en eller annen måte til barna sine i generasjoner (Kvelling, 2020).

3.1.2 Råd og veiledning

Råd og veiledning kan bli tatt i bruk som tiltak gjennom barnevernet, jamfør barnevernloven §3-1. Hjelpetiltak skal være passende til å møte barnets og foreldrenes behov. Både loven og forarbeiderne presiserer at hjelpetiltaket skal bidra til en positiv endring hos barnet eller i familien. Når det kommer til frivillige hjelpetiltak, er det vanskelig for barnevernet å gjøre det beste for barnet og foreldrene, om foreldrene for eksempel ikke samarbeider til å gjennomføre ulike tiltak (Christiansen & Kojan, 2020). Et eksempel på slike tiltak kan være veiledningskurset Circle of Security – Parenting.

3.1.3 Barnets beste

Barnevernet er lovpålagt gjennom både barnevernloven (2021, §1-3) og Barnekonvensjonen (FNs barnekonvensjon, 1989, Art. 3) å handle ut fra hensynet til barnets beste. Det menes her at partene som berører barnet på en eller annen måte påtar seg det å sikre barnet den beskyttelsen og omsorgen som ses på som nødvendig for trivselen til barnet (FNs barnekonvensjon, 1989). I forhold til veiledning som hjelpetiltak i barnevernet er tiltakene som prøves og settes inn være til hensyn for barnets beste. Veiledning som foreldrene får, er for å styrke og støtte foreldrene slik at foreldrene kan gjøre det som er til det beste for barnet sitt.

3.1.4 Mildeste inngrepsprinsipp

Barnevernloven (2021, §1-5) tar for seg viktigheten av at tiltak som settes inn i familien ikke skal være mer inngripende enn nødvendig. Det vil si at hvis det er foreldre som trenger råd og veiledning for å gjøre omsorgssituasjonen til barnet bedre, skal det ikke bli satt inn tiltak som fosterhjem for eksempel.

3.1.5 Biologiske prinsipp

Forebyggende arbeid er noe som er viktig i barnevernet, blant annet med tanke på det biologiske prinsipp. I all hovedsak er det mest ønskelig at barnet skal bo sammen med sine biologiske foreldre. Hvis det er mulig å sette inn tiltak for å forebygge en eventuell omsorgsovertakelse er det mest gunstig. I noen tilfeller i saker i barnevernet er det beste for barnet å flytte fra de biologiske foreldrene. Mens i andre saker er det beste for barnet å bo med biologiske foreldre, men at familien trenger en form for hjelpetiltak. Barnevernsloven §1-5 (2021) tar for seg det at barnet har rett til beskyttelse og omsorg, fortrinnsvis i egen familie.

3.2 Tilknytning

“I følge Bowlby fyller tilknytning den samme funksjonen gjennom hele livet: å søke og opprettholde nærhet.” (Tetzchner, 2012, s. 545). Tilknytning handler om hvordan relasjoner mellom mennesker utvikler seg, i hovedsak fra tidlig barndom (Tetzchner, 2012). Bowlbys tilknytningsteori er en interessant teori, som ses på som viktig i sammenheng med både samspill mellom barn og foreldre, men og i lys av utviklingstraumatiserte foreldre (Tetzchner, 2012). Sosiale relasjoner er noe vi alle mennesker har, og helt fra vi er født er vi nødt til å ha omsorgspersoner rundt oss for å leve og å utvikle oss. Derav blir tilknytningsmønstre et nødvendig søkelys for å se på hvordan forholdet mellom barn og forelder er, og hvordan vi som barnevernspedagoger kan jobbe med dette.

For en ønskelig normalutvikling for barn ses tilknytning på som viktig. For det første er det å ha relasjoner til andre mennesker blitt vesentlig for overlevelse, for spedbarn er avhengige av å ha omsorgspersonene rundt seg hele tiden for å få mat, stell og trøst. Det å bygge relasjoner med andre mennesker, føle på trygghet, tillit, håndtere emosjoner, er noen egenskaper som blant annet tilknytning er med på å påvirke (Tetzchner, 2012). Hvordan barn opptrer rundt omsorgspersoner og andre har innvirkning på utviklingen deres, det samme som hvordan omsorgspersonene oppfører seg rundt barnet har en innvirkning på barnets utvikling.

Omsorgspersonen i starten av barnets liv skal være en trygg base, barnet skal føle seg utrygg om omsorgspersonen går i et annet rom eller ikke er til stede. Barnet skal kunne søke trygghet i den voksne. «Gjennom tilknytningen blir kjente voksne en trygg base som gir muligheter for kontrollert utforskning av objekter og steder som kan frambringe usikkerhet eller frykt, en base som barnet vekselvis forlater og kommer tilbake til.», referert fra Ainsworth (1963) av Tetzchner (2012, s. 544). Hvor mentaliseringsevnen er viktig, siden omsorgspersonen må se barnets behov og forstå barnet for å kunne skape en god tilknytning. Det er dette som trygghetssirkelen tar for seg i større grad, som fortelles mer om senere i teksten.

Ulike tilknytningstyper, eller mønstre som vi kan kalle det, er i hovedsak fire forskjellige som Ainsworth presenterer de som (Tetzchner, 2012). Disse blir presentert i neste avsnitt. De er med på å vise og forklare hvordan de ulike tilknytningstypene oppstår, og hva som er utfallet av en trygg tilknytning versus en unnvikende tilknytningsstil. Ainsworth forsket på tilknytningen mellom barn og mødre, og la reaksjonene barnet og moren hadde i forhold til en adskillelse som grunnlag for tilknytningsstilene. Forskningsprosjektet er fremmedsituasjon mellom barn og mor. Videre kommer en oversikt over resultatene.

Usikker-unnvikende (A) tilknytningstype viser til at omsorgsperson fremstår som avvisende i atferd, unngår kroppskontakt med barnet og er følelsesmessig lukket (Møhl, 2003). Barnet fremstår som anspent og stresset når omsorgspersonen kommer inn i rommet igjen etter en adskillelse hvor barnet ignorerte det.

Når det kommer til sikker tilknytning (B), kunne en se at omsorgspersonene virket mer sensitive og svarte raskere på barnets signaler (Møhl, 2003). Ved en sikker tilknytning, eller det en og kan kalle for en trygg tilknytning, viser det seg at barnet blir engstelig når omsorgspersonen forlater rommet. Når omsorgspersonen kommer inn i rommet igjen tar barnet imot trøst, og klarer å gjenoppta utforskning (Tetzchner, 2012).

Usikker-motvillig (C) tilknytningstype fremtrer ved at omsorgspersonen virker uforutsigbar og svingene i kontakten med barnet (Møhl, 2003). Barnet blir beskrevet som kontaktsøkende og aggressiv motstridene i kontakt med omsorgsperson etter adskillelse. Ainsworth (1978) tydeliggjorde at det fremstår som ambivalent kontakt mellom omsorgsperson og barnet (Møhl, 2003).

I en usikker-desorganisert (D) tilknytning viser ofte barna at de ikke mestrer stress, og atferden deres preges av uforutsigbarhet og forvirring (Møhl, 2003). Det viser seg ofte at

omsorgspersonene har opplevd overgrep eller svikt tidligere i oppveksten sin, og kan vise et rollebytte hvor omsorgspersonen støtter seg til barnet (Møhl,2003).

Trygg tilknytning ses på som en beskyttelsesfaktor for barnet, mens de andre tilknytningsstilene ses på som risikofaktorer for barns emosjonelle og sosiale utvikling (Eng & Rye, 2021). Senere i oppgaven vil det bli fremmet ulike metoder for å blant annet fremme en trygg tilknytning gjennom tiltak i barnevernet.

3.3 Utviklingstraumer

3.3.1 Hva er det fenomenet?

RVTS (2017) definerer utviklingstraumer som å bli utsatt for traumatisk stress i barndommen, samt å ikke få viktige omsorgserfaringer. Utviklingstraumer består av to forhold som til sammen skaper et onde, det er når det skjer traumatiske hendelser hvor reguleringsstøtten som trengs ikke er der (Braarud & Nordanger, 2018). Det som menes med reguleringsstøtte er at barn trenger hjelp til regulering, noe de får av omsorgspersonene sine, og hvis denne svikter blir det vanskelig for barnet å få erfaringer i hvordan barnet skal regulere seg selv (Braarud & Nordanger, 2018). Det står mer om reguleringsstøtte i kapittel 3.3.3. Når det er snakk om voksne som er utviklingstraumatiserte, er det voksne som har opplevd det fenomenet som er beskrevet over. Det kan bli vanskelig for forelderen å gi støtte til god utvikling, god reguleringsstøtte og være en trygg voksen for barnet. Cobham et al. (2011) refererer til Cohen et al. (2006) og forteller oss at det er vist til at traumer som skjer i tidlig barndom har større påvirkning av utviklingen enn traumer som skjer senere i livet.

Mennesker gjør ikke ting de ikke kan fra før, alle mennesker handler i all hovedsak ut fra det som er tillært i løpet av livet. Ved utviklingstraumatiserte foreldre kan det hende de aldri har blitt møtt på følelsene sine for eksempel, og da er det vanskelig for disse foreldrene å gjøre dette overfor barna sine. Eller det kan være foreldre som ikke har erfart trygg tilknytning, som gjør det vanskeligere når de selv får barn å møte barnet med intensjon om god tilknytning. Fokuset i løpet av teksten er å se på hvilke veiledningsmetoder som kan hjelpe disse foreldrene til å ikke overføre den oppveksten de selv har hatt over til barna sine igjen.

Kvello (2020) viser til en overføring i generasjoner av kvaliteten for utøvelsen av omsorgen ovenfor barn. Videre konkretisering av begrepet er en generasjonsoverføring i forbindelse med foreldre som har hatt en dårlig oppvekst selv, og som sitter igjen med en form for utviklingstraume. I de fleste tilfeller er dette generasjonsoverføring satt sammen av en

overføring mellom atferdslæring og genetikk (Kvello, 2020). Risikoen for at voksne mishandler barn er større hvis de foreldrene har blitt utsatt for fysisk mishandling da de selv var barn (Craig & Sprang, 2007). Det er viktig å presisere at ikke alle foreldre som har hatt vonde opplevelser i barndommen fører det over til sine barn igjen, men at det er en større sannsynlighet for at de overfører den skadelige barneomsorgen (Kvello, 2020).

«En optimal utvikling forutsetter videre en trygg tilknytningsrelasjon.» (Braarud & Nordanger, 2018, s. 107). Det betyr at i arbeid med utviklingstraumatiserte foreldre er en nødt til å arbeide forebyggende. Barnevernet eller forelderen klarer ikke fjerne fortiden, men de kan bearbeide og forebygge videre konsekvenser. Braarud og Nordanger (2018) presiserer at samspill mellom barn og omsorgsperson er viktig. Det å bygge en god relasjon, som igjen fremmer tilknytning er nødvendig for å forebygge eventuelle overføringer i omsorgssvikt, som igjen kan føre til utviklingstraumatiserte barn (Braarud & Nordanger, 2018).

Czaja et al. (2007) forklarer at det ikke alltid handler om at foreldrene overfører de dårlige handlingene på barnet sitt. Det som kan være risikoen er at utviklingstraumatiserte foreldre kan ha utviklet depresjon, eller andre former for psykiske plager eller lidelser som følge av foreldrenes oppvekst. Czaja et al. (2007) trekker frem at dette kan påvirke barna deres, slik at de ikke får det de trenger, og at det kan oppstå omsorgssvikt.

3.3.2 Reguleringsstøtte

Reguleringsstøtte dreier seg om den rollen omsorgspersoner har overfor barnet sitt. Omsorgspersonen er den som hjelper barnet helt fra det er spedbarn med å regulere seg, spedbarn trenger hjelp og regulering til fysiske og psykiske behov slik som mat og trøst (Braarud & Nordanger, 2018). Denne reguleringstøtten er med på å hjelpe barnet med å regulere seg selv, og påvirker en god utvikling av barnet (Braarud & Nordanger, 2018). Det å regulere seg selv er noe som vi mennesker lærer av omsorgspersonene våre. Hvis omsorgspersonen ikke støtter oss i reguleringen vår er det en sviktende reguleringsstøtte, som Braarud og Nordanger (2018) viser til er en form for omsorgssvikt.

Braarud og Nordanger (2018) forteller om de gode erfaringene som barn kan bli frarøvet er reguleringsstøtte fra omsorgspersonen. Reguleringserfaring er en stor del av utviklingen til barn som påvirker de hele livet sitt. Foreldre som er utviklingstraumatiserte, kan slite med å regulere sine egne følelser. Dette kan føre til at disse foreldrene kan reagere på en uforutsigbar og skremmende måte overfor barnet sitt. Det kan igjen påvirke barnas utvikling av trygge

tilknytningsformer og kan føre til generasjonsoverføring, siden det er dette barnet erfarer. For at barn kan lære av omsorgspersonen er det nødt til å være en relasjon mellom dem, i tillegg til at det er en relasjon hvor omsorgspersonen er sterkere, klokere og tryggere enn barnet selv (Braarud & Nordanger, 2018).

Toleransevinduet er en modell som gir en god forståelse av hvordan reguleringsystemet virker i forhold til emosjoner og regulering. Toleransevindu-modellen består av tre deler; hyperaktivering, toleransevinduet og hypoaktivering (Braarud & Nordanger, 2018, s. 86). Kjennetegn ved hyperaktivering er uro, impulsivitet, aggresjon, kaos (Braarud & Nordanger, 2018, s. 86). Hypoaktivering er det motsatte omtrent, hvor kjennetegn er tomhet, nedstemthet og handlingslammelse (Braarud & Nordanger, 2018, s. 86). I toleransevinduet er der en gjerne ønsker at vi skal være mellom. Det er der hvor emosjonene er mer under kontroll. Gjennom en god omsorg vil toleransevinduet til barnet utvide seg, og barnet vil kunne regulere seg selv i større grad etter hvert. Utviklingstraumatiserte foreldre kan ha problemer med å regulere seg innenfor toleransevinduet sitt fordi de selv ikke har fått reguleringsstøtte.

Hvis omsorgspersonen skal kunne fylle rollen som reguleringsstøtte er det viktig at denne personen selv klarer å regulere seg selv i stor grad. *«Når man selv ikke har fått støtte til å utvikle kapasiteten til å regulere affekt, får man også mindre kapasitet til å håndtere stress og «overstyre» destruktive impulser i møte med den krevende atferden barn kan ha.»* (Braarud & Nordanger, 2018, s. 106). Jamfør sitatet over er viktigheten av at utviklingstraumatiserte foreldre er med på å bryte generasjonsoverføringen av omsorgssvikt, og at barnevernet er bevisst på utviklingsstøttene arbeid med foreldrene gjennom veiledningen som gis. Braarud og Nordanger (2018) presiserer at en primærførebygging for omsorgsovertakelser og fare for omsorgssvikt er å fange opp disse foreldrene tidlig, og jobbe med å bryte generasjonsoverføringen.

Emosjonsregulering er noe barn og voksne gjør hele tiden, hele livet. *«...childhood is seen as a particularly important period for developing healthy or unhealthy relationship with one's own emotions* (Ansar, 2022, s. 27). Hvis omsorgspersonen responderer på barnets følelser, og tilnærmer seg barnet etter barnets behov er sjansen for en trygg tilknytning økt. Det som kan være vanskelig for utviklingstraumatiserte foreldre er enten å vise følelser, eller det å vise rett emosjon til rett tid. Hvis barnet gråter bør omsorgspersonen trøste barnet, og møte dets behov. Mens noen utviklingstraumatiserte foreldre kan for eksempel være vant til at de selv ikke fikk lov til å vise emosjonene sine, og kan eventuelt reagere med å bli sint på barnet som gråter istedenfor å trøste det. Det er dette reguleringsstøtte også handler om. Omsorgspersonen skal

hjelpe barnet med emosjonsregulering, og hjelpe barnet til å utvide toleransevinduet sitt (Braarud & Nordanger, 2018).

«However, traumatic events can be uniquely distressing for young children and place them at even greater risk of adverse psychological outcomes as they are undergoing a rapid period of emotional and physiological development, have limited coping skills and are strongly dependent on their primary caregiver to protect them physically and emotionally.» (Cobham et al., 2011)

For å bryte generasjonsoverføringen mellom foreldre som har hatt svikt i oppveksten sin over til barna sine er en nødt til å jobbe med foreldrene. Barnevernet vil styrke foreldreferdighetene, og gi foreldrene utviklingsstøtte til å gjøre det beste for barna sine. Det er trist å tenke på at disse utviklingstraumatiserte foreldrene ikke har gjort noe feil i utgangspunktet. Det er ikke foreldrene sin feil at de har hatt en, det vi kan kalle, dårlig oppvekst, men det er disse foreldrene som må jobbe med konsekvensene av deres barndom.

3.4 Foreldreferdigheter

Et godt foreldreskap kan kjennetegnes ved at barnet blir sett slik det er, møtt med kjærlighet og blir støttet i utvikling og utforskning (Berrick & Skivenes, 2012). Bunkholdt og Kvaran (2015) presiserer at barn har behov for omsorgspersoner som dekker kravene i forhold til foreldreskapet. Utgangspunktet for foreldreferdigheter som forventes er nøkkelfaktorer for barns optimale utvikling (Braarud & Nordanger, 2018). Disse vil bli definert i løpet av dette kapitlet.

Det første som gjøres er å presisere at det ikke er noe som heter «den perfekte forelder». Det finnes ikke en fasit på hva som fører til det beste foreldreskapet. Det som blir skrevet om videre er egenskaper som ses på som ønskelig og som oftest ligger intuitivt hos foreldre. Barnekonvensjonen artikkel 27 viser til at foreldre/foresatte skal oppfylle retten barnet har til en levestandard som oppfyller barnets psykiske, fysiske og sosiale utvikling (Barnekonvensjonen, 1989, art. 27).

Tilknytning med barnet er den første foreldreferdigheten som forventes og som barnevernet ønsker å styrke i veiledning med utviklingstraumatiserte foreldre. *«Tilknytningen mellom barn og foreldre er grunnleggende i menneskers liv»* (Regjeringen, 2021). Tidligere i oppgaven har vi sett på tilknytningsstiler og hva som kjennetegner de. Viktigheten av en trygg tilknytning for

at barn skal utvikle seg optimalt er i fokus. Barnevernet ønsker å se en god tilknytning mellom omsorgsperson og barnet av disse grunner som nevnt over.

Videre er rollen som foreldrene har som reguleringsstøtte viktig. Det at barn lærer emosjonsregulering gjennom foreldrene er nødvendig for at utviklingen til barnet skal bli optimal (Helsedirektoratet, 2019). Det å være den som er større, sterkere, klokere og god er viktig for barnet og dets utvikling av reguleringsystem. Barnevernet er nødt til å hjelpe de utviklingslingstraumatiserte foreldrene til å gjøre det beste overfor barnet, gjennom ulike veiledningsmetoder.

Samspill med barnet er en foreldreferdighet som forventes av foreldre. I denne teksten defineres samspill mellom barn og foreldre som all kommunikasjon mellom dem (Helsedirektoratet, 2019). Helsedirektoratet (2019) skriver at «*Gjennom et innntonet samspill fremmes trygg tilknytning som innebærer at barnet opplever seg forstått og hjelpes til å bli i stand til å regulere sine emosjoner. Samspillet mellom foreldre og barn er av avgjørende betydning for barnets fysiske, psykiske, intellektuelle og psykososiale utvikling.*». Hafstad og Øvreeide (2018) legger vekt på at samspillet mellom omsorgsperson og barnet har en stor innvirkning på barnet.

4 Metoder i veiledning

4.1 Crowell – kartlegging og veiledning

Crowell er en kartleggings- og veiledningsmetode som observerer og vurderer samspillet mellom barn og omsorgsperson (Stormark & Vis, 2022). Denne metoden er utviklet av Crowell og Feldman i 1988 ved et universitet i USA (Regionsenter for barn og unges psykiske helse, 2017). Dette er en strukturert samspillsobservasjon som er utviklet til å passe for barn i alderen 1 til 5 år (Regionsenter for barn og unges psykiske helse, 2017). Gjennomføringen av denne prosedyren tar omtrent 45-60 minutter, og består av ni ulike sekvenser som omsorgsperson og barn skal gjennom (Stormark & Vis, 2022). Crowell-prosedyren er tilrettelagt slik at det er kamera og mikrofon som tar opp det som skjer i rommet der hvor omsorgsperson og barn oppholder seg. Sekvensene består av ulike leke-oppgaver som er tilpasset barnets alder, som omsorgsgiver og barn skal løse sammen. Disse sekvensene er tenkt for å gi inntrykk av hvordan relasjonen i ulike situasjoner er, hvor det og kreves forskjellige foreldreferdigheter (Regionsenter for barn og unges psykiske helse, 2017). De to siste sekvensene er basert på Ainsworth sin fremmedsituasjon prosjekt. Det vil si at omsorgspersonen skal forlate rommet og komme inn i rommet igjen etter en to minutters tid. Her får observatørene sett på hvordan fremmedsituasjonen opptrer mellom omsorgspersonen og barnet (Stormark & Vis, 2022).

Samspillet mellom barnet og omsorgspersonen er vesentlig i barnevernsarbeid, og trer frem både i form av intervju, samtaler, ulike observasjoner og i Crowell (Olafsen et al., 2021). For å vurdere og observere samspillet brukes en skala til å se på hvordan atferden til barnet er og hvordan forelderen forholder seg til barnet sitt. Hensikten med denne metoden er å se sammenhenger mellom problemløsning og tilknytning mellom omsorgsperson og barnet. Crowell baserer seg på «Tool-use task» (Stormark & Vis, 2022).

Denne prosedyren er i utgangspunktet et måleverktøy for å se på samspill og tilknytning mellom barnet og omsorgspersonen gjennom et skåringssystem. Etter en forskning gjort på Crowell-prosedyren blir det fremmet som positivt at en kan se på både barnet og omsorgspersonen (Brassart et al., 2017). En kan bruke resultatene som en ser under Crowell-prosedyren og anvende det som et verktøy for å veilede foreldrene videre i andre tiltak eventuelt (Olafsen et al., 2021). Barnevernet har brukt Crowell som en kartlegging, men tall fra en undersøkelse viser at det kun har blitt brukt i svært liten grad (Stormark & Vis, 2022).

Svakhet ved denne gjennomføringen er forstyrrelser under gjennomføringen av Crowell prosedyren (Crowell & Feldman, 1988). Under gjennomføringen av Crowell skal det

gjennomføres ulike oppgaven. Under samspillet til barn og omsorgsperson blir de forstyrret av veileder som banker på døren, eller som sier ifra om at de skal gå til neste oppgave. Det blir en svakhet i metoden ved at det kan bli noe kunstig siden samspillet blir avbrutt, og barnet og omsorgspersonen er nødt til å starte på nytt.

En annen svakhet er hvordan gjennomføringen kan føles for omsorgspersonen. Funnene til Crowell og Feldman (1988) viser at det å filme og observere kan gjøre det ubehagelig og kan bli kunstig for de som gjennomfører. Det blir fremmet av Brassart et al. (2017) at foreldrene vet at de blir filmet og at det er mennesker med spesialitet på det de ser som kan gi ugyldige resultater. Videre skrives det i funnene at foreldrene kan oppføre seg annerledes, eller bedre enn det de egentlig gjør, siden de vet de blir filmet og observert (Brassart et al, 2017).

4.2 Circle of Security – Parenting

Teorien og metoden Circle of Security, på norsk trygghetssirkelen, er utarbeidet av Cooper, Hoffman, Marvin og Powell på slutten av 90-tallet (Cooper et al., 2018). Circle of Security kan heretter bli kalt trygghetssirkelen, og Circle of Security – Parenting forkortes til COS-P. Tilknytningsteorien til Bowlby og Ainsworth er byggesteiner i utførelsen og forståelsen av Circle of Security (Cooper et al., 2018). Dette er en psykoedukativ metode, som i betyr at det er en opplæring av forholdene rundt og seg selv (Bunkholdt & Kvaran, 2015). I forhold til bruken av COS-P er tanken at omsorgspersoner som selv har hatt en dårlig oppvekst, må få opplæring (Bunkholdt & Kvaran, 2015). Dette øker bevisstheten til foreldrenes utviklingshistorie og dens påvirkning på barnet i forståelsen av behov og uttrykksmåter som barnet har (Braarud & Nordanger, 2018). COS-P er et kurs for foreldre, som tar utgangspunkt i trygghetssirkelen. Trygghetssirkelen handler om å fremme tilknytningen mellom barnet og omsorgspersonen (Cooper et al., 2018). Denne veiledningsmetoden tas ofte i bruk hvor foreldre har utfordringer i forhold til foreldrerollen, for å styrke mentaliseringsevnen og øke mestring i hverdagen (Klevan & Michelet, 2020).

COS-P bygges ut over åtte kapitler som går gjennom med foreldrene hovedsakelig i gruppe, men kan og gjennomgås individuelt. Dette er et kurs som tar for seg trygghetssirkelen og bevisstgjøring av å se barnet, og skape en trygg tilknytning mellom omsorgsperson og barnet. Hensikten med COS-P er å fremme sammenhengen mellom omsorgspersonene sin atferd og sinnstilstand og barnets tilknytning og problemer (Cooper et al., 2018). Denne veiledningsmetoden som knytter seg tett til tilknytningsteori mellom omsorgsperson og barn er

mye forsket på. I hovedsak benyttes COS-P til foreldre som har barn på vei, mens barna er spedbarn eller små barn inntil 7 år (Eng & Rye, 2021).

I COS-P veiledningen er det mål om å fremme emosjonsregulering, trygg tilknytning, mentalisering og en styrking av foreldreferdigheter. Gjennom bruk av ulike elementer som selve sirkelen, hendene, å være sammen, haimusikk og reparasjon kan det arbeides med og utvikle styrking i de ferdighetene nevnt over (Eng & Rye, 2021). På grunn av oppgavens tema og problemstilling blir det ikke gjennomgått hva disse elementene tar for seg i dybden.

Studier som er gjort av denne intervensjonen har flere funn, det ene er at det var en tydelig nedgang i desorganisert og utrygg tilknytning etter gjennomført COS-P (Cooper et al., 2018). Denne studien var satt i gang for å finne ut om trygghetssirkelen basert på gruppeveiledning hadde virkning på reduisering av utrygg og desorganisert tilknytning. Tallene viser at det var en nedgang fra 60 prosent (før intervensjonen) til 25 prosent (etter gjennomført) på desorganisert tilknytning, og en nedgang fra 80 prosent (før) til 46 prosent (etter) på utrygg tilknytning (Cooper et al., 2018). Ut fra funnene som er gjort fra denne studien ser det ut som om at denne metoden kan ha en god virkning på foreldre som er utviklingstraumatiserte, for å forebygge utrygg og desorganisert tilknytningsstil. Samtidig som det ser ut som at disse omsorgspersonene styrkes gjennom veiledning. Hurl et al. (2016) har i sin analyse skrevet om at de funnene som er gjort av COS-P hittil tyder på svært gode resultater, men at det er fortsatt behov for mer forskning på denne veiledningsmetoden.

En svakhet for COS-P er hvem som kan ta dette i bruk. For dette tiltaket skal ikke benyttes hvis det er omsorgspersoner som misbruker rusmidler, er fysisk voldelig, har moderat til alvorlig kognitiv svikt eller har alvorlig psykisk lidelse (Eng & Rye, 2021). Det kan være en risiko for at utviklingstraumatiserte foreldre er berørt av det som er nevnt over. Derfor er det nødvendig med undersøkelser i forhold til om omsorgspersonene som vurderes å motta dette tiltaket.

4.3 Emotion Focused Skills Training

Emosjonsfokusert ferdighetstrening (EFST) for foreldre er et nokså nytt foreldrestøttende program, hvor hensikten er å styrke foreldrene i å møte barn på følelser og emosjoner (Ansar, 2022). Denne formen for foreldreveiledning har en psykoedukasjon tilnærming, slik som COS-P. Det er en ferdighetstrening i å se på følelser, emosjonsregulering og mentaliseringsevnen. Noe av det viktigste i denne veiledningen er at omsorgspersonene selv skal sette seg inn i det å være barnet (Svartdahl, 2021).

Hensikten og formålet med EFST er styrke foreldrenes emosjonelle kompetanse. Dette veiledningsprogrammet har en varighet på to dager, men kan tilpasses etter behov (Svartdahl, 2021). Bakgrunnen for denne metoden kommer fra EFFT (Emosjonsfokusert familieterapi) som i hovedsak er et foreldreprogram for å hjelpe barn med spiseforstyrrelser og EFT (Emosjonsfokusert terapi) som i hovedsak er en metode som brukes til å støtte voksne og par (Nissen-Lie et al., 2022; Ansar et al., 2022). Metoden har blitt overført til EFST som har den mentale helsen og å lære foreldre om emosjoner og hvordan de skal håndtere emosjoner i møte med barn i fokus (Ansar, 2022).

«By working with parents' own emotions, the goal in EFST is to strengthen parents to take full ownership of the relationship with their children, and to become primary agents of change while supporting their children in alleviating mental health difficulties.»
(Ansar, 2022, s. 25)

For foreldre som er utviklingstraumatiserte og for barn som blir det, er det en rekke konsekvenser som Braarud og Nordanger (2018) nevner i boken *Utviklingstraumer*. Forskning viser at vansker med emosjonsregulering er en konsekvens av utviklingstraumer (Braarud & Nordanger, 2018). Videre presiseres det at barn med utviklingstraumer kan ha problemer med blant annet aggresjon, nedstemthet, sinne, dissosiasjon, angst, hyperaktivering etc. (Braarud & Nordanger, 2018 s. 90). EFST programmet har som mål å hjelpe foreldre med å forstå emosjonene, både for barnet sitt og for seg selv. Det er enklere å håndtere andre sine emosjoner om en forstår sine egne først.

Ansar (2022) nevner at en person er nødt til å oppleve vonde følelser for å kunne endre de, hvor disse erfaringene ses på som første prioritet for endring. EFST kan derfor fungere godt for utviklingstraumatiserte foreldre, for uansett hvilke opplevelser som førte til en samling av utviklingstraumer er det vonde opplevelser for disse foreldrene. For å kunne endre noe er en nødt til å vite om endring eller det å kunne ta tak i det som skal endres. Det betyr ikke at alle foreldre kan ta EFST kurset, men heller at det blir lagt større vekt på at dette tiltaket kan fungere til utviklingstraumatiserte foreldre.

For å kunne fremme trygg tilknytning, og et godt samspill mellom barn og omsorgsperson er evnen til emosjonsregulering vesentlig. Omsorgspersonen er nødt til å kunne møte barnet sitt på deres emosjoner. Det blir feil for barnet om barnet gråter, mens omsorgspersonen svarer med å smile og le til barnet. Det forteller barnet at omsorgspersonen ikke forstår seg på barnet, noe som kan føre til for eksempel utrygg tilknytning. Dette er en øvelse som kan bli brukt i EFST,

for å kunne kjenne på hvordan en møter barnet sitt på emosjonene sine, kjenne til ulike emosjoner og hvordan en bruker seg selv i møte med barnet (Ansar, 2022).

En svakhet ved bruk av denne veiledningsmetoden kan være det at en går inn og kjenner på emosjoner, som disse utviklingstraumatiserte foreldrene kan enten unngå eller ikke ønsker å snakke om eller oppleve igjen (Ansar, 2022). De foreldrene som skal eller deltar i EFST bør være motiverte og ha et ønske om å bli kjent med emosjonene sine. For de kan bruke det som et hjelpemiddel for å forstå dem selv og. Ansar (2022) skriver om at foreldrene som tar denne veiledningsmetoden har en sjanse til å prosessere det som har skjedd foreldrene i sine tidligere liv, og til å kunne bruke det til å lære videre.

En annen svakhet for å ta i bruk EFST er at dette er en nokså ny metode. Det betyr at denne metoden ikke har blitt nok forsket på enda, og det kan være uvisst om den egentlig virker med den hensikt den har som formål med (Nissen-Lie et al., 2022). Fra det vi vet av funn som har blitt sett på, ses det som en metode som fungerer, men en er nødt til å forske mer på dette. Samtidig som denne metoden har hensikt i å lære foreldre om å være forbilder for barna sine når det kommer til emosjonsregulering, kan det ses på som viktig for utviklingstraumatiserte foreldre å knytte denne lærdommen mot deres egne erfaringer fra deres oppvekst.

5 Drøfting

5.1 Hensikt med COS-P, EFST og Crowell i barnevernet

«Man har forstått at barn som lever under slike forhold ikke bare lider under de negative og nedbrytende effektene av vonde erfaringer; de lider også av at de blir frarøvet gode erfaringer – erfaringer som er viktig for barns utvikling.» (Braarud & Nordanger, 2018, s.23). Utviklingstraumatiserte foreldre har blitt frarøvet en god oppvekst på en eller annen måte som fører til en god utvikling. Denne generasjonsoverføringen som kan skje er ønskelig å bryte så fort som mulig. Hvordan kan en kompensere eller reparere de erfaringene som mangler da? Barnevernet kan være den som er med på å hjelpe foreldrene til å skape gode erfaringer for barna sine.

Barnevernet ser ofte på hvordan tilknytningen mellom barn og foreldre er, og for at barnet skal utvikle seg emosjonelt, er en trygg tilknytning et viktig hjelpemiddel. Kvello (2012) skriver i en artikkel at *«Trygg tilknytning handler derved om å ha en grunnleggende tillit til seg selv og andre mennesker, mens utrygg tilknytning er å ha en grunnleggende utrygghet på seg selv og andre mennesker.»* Barnevernet ønsker å styrke tilknytningen og forebygge en sviktende tilknytning. COS-P er en veiledningsmetode som kan tas i bruk for å forebygge nettopp dette. Slik som vi ser i de ulike tilknytningsstilene ses det som viktig at omsorgspersonen er emosjonelt til stede i livet til barnet, og at det er en forutsigbarhet til grunn. Det er nettopp dette som COS-P bygger på, det å se barnet, stå i situasjoner med barnet og være der for barnet når det trenger det. Hvor foreldre har blitt utsatt for traumer i oppveksten som har ført til utviklingstraumer er det ofte usikker-desorganisert tilknytning som oppstår mellom forelderen og deres barn. Det er ofte vanskeligere for foreldre som er utviklingstraumatiserte å møte barnet med forutsigbarhet, emosjonell støtte og tilgjengelighet. Derfor kan bruken av COS-P være til hjelp for utviklingstraumatiserte foreldre om barnevernet setter inn en slik veiledning.

Som oppgaven har nevnt tidligere er reguleringsstøtte noe som foreldre skal være overfor barna sine. Barn trenger gode reguleringsstøtter i oppveksten for å kunne utvikle seg og til å kunne regulere sine egne følelser, for å så kunne være gode reguleringsstøtter til sine barn igjen. EFST er en veiledningsmetode som ser på hvilke emosjoner vi har og hvordan vi bruker emosjonsregulering med barna våre. Braarud og Nordanger (2018) trekker frem viktigheten av å kunne regulere seg innenfor toleransevinduet og viktigheten av å hjelpe barn med å regulere seg. Det som ønskes med EFST i arbeid med utviklingstraumatiserte foreldre er å bryte generasjonsoverføringen. Verken foreldrene selv eller barnevernet ønsker eller vil at barnet

deres skal vokse opp slik som forelderen som er utviklingstraumatisert gjorde. Jamfør prinsippet om barnets beste og det biologiske prinsippet er det nødvendig å hjelpe familiene slik at barna får det godt nok, samtidig som de kan bo hjemme med sine biologiske foreldre.

Samspill omhandler all kommunikasjon mellom barn og foreldre. Hvis samspillet ikke er godt mellom foreldre og barn vil ikke tilknytningen bli til trygg tilknytning slik som er ønskelig. Når en ser på samspill, kan en bruke et eksempel på stallebordet mellom barn og forelder. Hva er barnet på stallebordet for forelderen? Er det et menneske en snakker til og forklarer hva en gjør, eller er det bare en gjenstand som ligger der som en bare «gjør noe med»? Viktigheten av å kommunisere godt med barnet gjennom ord, kroppsspråk, ansiktsuttrykk og handlinger er et godt samspill. Dette ser en nokså godt under en Crowell kartlegging for eksempel. Hvordan kommuniserer forelderen med barnet sitt rett og slett, og hvordan barnet responderer på forelderen og motsatt. Barnet er avhengig av foreldre som ser det og fyller dets behov. *«Konsekvensene av alvorlig omsorgssvikt tidlig i livet kan være alvorlige og krevende å bøte på når barnet er eldre. I møte med nyfødte har jeg mange ganger fått erfare hvilken effekt de første samspillserfaringene har på barnets utvikling.»* (Lemjan, 2015).

Bruken av Crowell kan være med på å hjelpe utviklingstraumatiserte på veien for å styrke deres foreldreferdigheter når det kommer til samspill og tilknytning. Selv om Crowell er et verktøy for å kartlegge samspillet og tilknytningen er mellom omsorgsperson og barnet, kan det brukes i veiledning. Det er skrevet tidligere om at barnevernet har brukt dette i liten grad, hvor jeg tenker at denne metoden kan være aktuell å ta mer i bruk. Når det kommer til fremmedsituasjonen i Crowell som viser tilknytningen mellom barn og omsorgsperson, kan forelderen få en «aha-opplevelse». For vi ser ikke hva barna våre gjør mens vi ikke er til stede, men det kan en gjøre gjennom Crowell. Et tilfelle fra min praksis var en far som fortalte veilederen at han synes det var trist å se at sønnen hans ikke brydde seg om faren forlot rommet, eller når han kom inn i rommet igjen. Faren uttrykte på forhånd før han så videosnutten med fremmedsituasjonen at han trodde at sønnen kom til å lete etter han og gråte når han gikk. Det ble lettere for faren etter denne veiledningen å både forstå hva som menes med tilknytning og at han ikke ville at sønnen ikke skulle bry seg om faren forlot rommet.

Selv om det er en god hensikt bak de ulike veiledningsverktøyene er det viktig å påpeke at i praksis er det ikke alltid så enkelt. Foreldre som samarbeider med barnevernet gjennom tiltak er foreldre og barn som er i en sårbar situasjon. Det kan være foreldre som er usikre, frustrerte og bekymret. Stigmaet rundt det å ha barnevernet innblandet i livet til en familie kan være

utfordrende. Derfor er det viktig å kunne tilpasse seg familiene, se familiene slik de er og ha fokus på å hjelpe slik at hensikten blir god slik en ønsker for alle parter i samarbeidet.

5.2 Tilpasning av veiledningsmetodene for å styrke foreldreferdighetene

Når en skal bruke ulike veiledningsmetoder i barnevernet er en nødt til å tilpasse metodene til de familiene en jobber med. Det er ikke slik at alle familier og foreldre passer inn under en standard mal i de ulike metodene, men en tilpasning er nødvendig. Spesielt i arbeid med utviklingstraumatiserte foreldre. Slik som nevnt tidligere er dette foreldre som har hatt dårlig barneomsorg selv på en eller annen måte, som kan føre til ulike utfordringer når det kommer til foreldreferdigheter. Barnevernet skal ikke jobbe mot foreldrene i veiledningsprosessen, men med foreldrene. For å kunne få til dette er en nødt til å tilpasse ut ifra ulike behov. Hvis det er foreldre som har stort behov for EFST så er det der fokuset bør ligge, og ikke om barna har nok kosedyr i sengen for eksempel.

Crowell-prosedyren kan og tilpasses, hvor det kan være nødvendig å gjenta prosedyren gjennom veiledningsforløpet for å kunne se en endring. Hvis det ikke er endring kan det for eksempel hende at en er nødt til å sette inn andre tiltak hos familien. Det menes ikke at dette skal brukes for å se om de utviklingstraumatiserte foreldrene lykkes eller ikke, men hvordan barnevernet kan styrke foreldreferdighetene deres når det kommer til samspill og tilknytning for eksempel. Hvordan er det best for de ulike foreldrene å gå frem?

For de fleste som er og blir foreldre er foreldrerollen og omsorgen som barnet trenger intuitive handlinger, men er ikke nødvendigvis slik for utviklingstraumatiserte foreldre. Det kan være i hovedsak fordi de ikke har opplevd god barneomsorg selv. Derfor kan en ikke se det som en selvfølge at disse foreldrene mestrer foreldreferdighetene godt nok, grunnet de trenger hjelp til å styrke eller skape foreldreferdighetene. Barnevernet bør hjelpe og veilede foreldrene slik at foreldrene kan utøve god omsorg for barnet.

I arbeid med utviklingstraumatiserte foreldre er en nødt til å ha en forståelse om at disse foreldrene mest sannsynlig ikke har hatt en god oppvekst selv. Det er som nevnt tidligere i teksten vanskelig for foreldre å gi og lære bort noe en ikke har opplevd selv. Derfor er en generasjonsoverføring av dårlig barneomsorg viktig å forebygge mot. COS-P og EFST er veiledningsmetoder som nevnt tidligere presiserer at disse metodene kan tas i bruk ved utviklingstraumatiserte foreldre. Ved det presisert er det en underliggende forståelse om at dette er foreldre som har utfordringer, og som det er nødvendig å arbeide med. Det menes ikke at alt

disse foreldrene gjør er feil, men at det kan være andre måter å gå frem sammen med barnet som er mer hensiktsmessige.

Prinsippene om barnets beste, mildeste inngrepsprinsipp og det biologiske prinsipp er viktig i arbeid med utviklingstraumatiserte foreldre og deres barn. God omsorg er sammenlagt en nødvendig foreldreferdighet som er for barnets beste. Ved å trekke sammen trygg tilknytning med barnet, rolle som reguleringsstøtte og ha et godt samspill med barnet vil føre til en trygg tilknytning, emosjonsregulering og optimal utvikling. Det å se barnet, og dets behov og møte barnet på en trygg og god måte er ønskelig å se. «*Vurderingen av hva som er god nok omsorg vil variere med barns forutsetninger og behov og foreldrenes livssituasjon.*» (NOU 2009:08).

Selv om det er mulig å tilpasse de ulike metodene til de ulike foreldrene, er det viktig å tenke på at metoden, som er valgt, ikke nødvendigvis er den rette. De metodene som er presentert tidligere i teksten behøver ikke å være de rette tiltakene for alle utviklingstraumatiserte foreldre. Det betyr også at de tre metodene, som er skrevet om, ikke passer til disse foreldrene. Det kan hende at COS-P fungerer for noen, mens EFST eller Crowell-prosedyren fungerer bedre for noen andre. Det må kunne være en tilpasning i valg av metoden også, for hvis det ikke er den rette metoden er en nødt til å prøve noe annet. Det kan være nyttig å prøve disse metodene som er skrevet om i kapittel 4 ved veiledning av utviklingstraumatiserte foreldre.

5.3 Utfyller veiledningsmetodene hverandre?

Sammensatt av de tre ulike veiledningsmetodene ser en at EFST, COS-P og Crowell har som mål å fremme en trygg tilknytning gjennom emosjonsregulering, styrkende samspill mellom barn og foreldre og en styrkning i det å være en forelder. Disse tre ulike veiledningsmetodene er ulik fra hverandre på måten de brukes, men har i all hovedsak tilsvarende hensikt. COS-P er som nevnt tidligere et kurs som kan tilbys. Fremgangsmåten er å gjøre forelderen mer bevisst på hvor på sirkelen barna deres er, hvorpå de ser på seg selv hvor de er for barnet på sirkelen. Mens EFST ser på emosjonsregulering og det å bruke seg selv i veiledning for å få større forståelse for emosjonene våre. I Crowell ses det tydelig på hvordan samspill og tilknytning er mellom barn og foreldre, gjennom å se på hvordan forelderen og barnet handler sammen. Veiledningsmetodene jobber mot større forståelse for barnet, for forelderen selv og hvordan foreldreferdighetene som er beskrevet tidligere bør styrkes.

Veiledningsmetodene arbeider mot et felles mål om at foreldreferdighetene skal styrkes, for å oppnå barnets beste og den gode omsorgen barnet behøver. EFST arbeider tett med

emosjonsregulering for at forelderen kan bli gode reguleringsstøtter for barnet og lærer om emosjonene sine. Mens COS-P arbeider med det å se barnet, deres behov og være til stede for barnet, ser Crowell på hvordan samspillet er mellom barn og forelderen. Ved bruk av disse tre veiledningsmetodene i arbeid med utviklingstraumatiserte foreldre ser et helhetlig bilde på de utfordringene som de kan stå ovenfor. Det at disse foreldrene får bli godt kjent med seg selv, men og hvordan de skal bruke seg selv sammen med barna er nødvendig.

Hvordan kan COS-P, EFST og Crowell være nyttig for utviklingstraumatiserte, med mål om å bryte en generasjonsoverføring? COS-P baserer seg på muligheten til å hjelpe omsorgspersonene til å endre sine problematiske samhandlingsmønstre. Dette gjøres gjennom at omsorgspersonene blir klar over og reflekterer over sine indre prosesser som styrer handlingene de gjør. Samtidig som EFST ser på hvordan foreldrenes kunnskap om sine og barna sine emosjoner og bruken av det i veiledning. Hvorpå Crowell ser på sammenhengen mellom samspill og tilknytning, og hvordan forelderen møter barnet sitt og motsatt. De ulike metodene jobber som nevnt ulikt, men med nokså likt utgangspunkt. Disse metodene kan være nyttige i bruk med utviklingstraumatiserte foreldre fordi, disse metodene gir en forklaring på hvorfor disse foreldrene kan ha svakere foreldreferdigheter enn andre foreldre. Det er ikke en unnskyldning for disse foreldrene, men det blir en forklaring til disse foreldrene på hvorfor det er slik det er. Disse metodene jobber innenfra, med å se på forelderen selv, og hvordan oppfatter forelderen seg selv blant annet.

Det «å være gode nok foreldre» er en setning som barnevernet bruker ofte (Fauske et al., 2017). Barneloven (1981, §30) viser til at barn har krav på omtanke og omsorg fra foreldrene sine. Videre forteller barneloven at foreldrene skal handle ut fra barnets behov og interesser. Dette er det absolutt grunnleggende i forhold til foreldreferdigheter. Et barn er avhengig av å ha voksne rundt seg, både for å utvikle seg og til å få erfaringer til videre i livet. De tre ulike veiledningsmetodene utfyller hverandre godt på det å være gode nok foreldre. Det handler ikke om å bli den perfekte forelderen, men å bli god nok eller å styrke det som er svakt. Det å være den gode nok forelderen til barnet sitt tross for de komplekse problemene som en er nødt til å arbeide med.

6 Avslutning

Denne teksten har sett nærmere på hvilke konsekvenser utviklingstraumatiserte foreldre kan ha i forhold til foreldreferdigheter. Deriblant også ulike verktøy barnevernspedagogen kan bruke i veiledning av disse foreldrene. For å svare på problemstillingen *hvordan kan foreldreferdigheter til utviklingstraumatiserte foreldre styrkes ved hjelp av ulike veiledningsmetoder i barnevernet* har jeg sett på ulike teori som belyser fagfeltet. Ved gjennomføring av dette kan en få et bilde av hvordan veiledning og hjelp utviklingstraumatiserte foreldre kan ha behov for, og hvordan en kan møte disse foreldrene for å styrke deres foreldreferdigheter. Braarud og Nordanger (2018) trekker frem at samspill, god reguleringskapasitet og trygg tilknytning er viktig i arbeid om å bryte generasjonsoverføring av utviklingstraumer. Oppgaven har tatt i utgangspunkt tre ulike metoder til å kunne både kartlegge og styrke samspill, tilknytning, og emosjonsregulering for å være en god reguleringsstøtte. Veiledningsverktøyene COS-P, EFST og Crowell er tre ulike metoder som en kan bruke i møte med disse foreldrene med fokus på å bryte generasjonsoverføring. Ved bruk av de ulike metodene finnes det styrker og svakheter som har blitt sett på gjennom teksten. Selv om det kan være en fare for generasjonsoverføring for utviklingstraumatiserte foreldre er det ikke en selvfølge, men det er viktig å være observant på det. En generasjonsoverføring kan føre til en dårlig oppvekst for barnet, slik som vist gjennom teksten, og det er derfor nødvendig å bryte denne. Barnevernet er i praksis nødt til å se foreldrene slik de er i arbeid med utviklingstraumatiserte foreldre. Det disse foreldrene gjør er tillært, disse foreldrene vil ikke være dårlig foreldre med vilje. Barnevernet må ha en for forståelse og møte foreldrene uten fordommer for å kunne jobbe med disse foreldrene. Samtidig som barnevernet må tørre å snakke med foreldrene om dette, ikke for å skremme de, men skape en forståelse på hvorfor hjelp av barnevernet er nødvendig og hensikten bak det. Det som er tydelig etter å ha lest en del teori om fagfeltet er at det gjerne er komplekst, og det er behov for hjelp og støtte underveis. Det er fremdeles behov for utvikling og se på eventuelle konsekvenser i bruk av COS-P, EFST og Crowell i barnevernsarbeid.

7 Litteraturliste

Ansar, N. (2022). *Emotion Focused Skills Training*. [Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo]. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/97788>

Ansar, N., Bertelsen, T. B., Elliott, R., Nissen- Lie, H. A., Stiegler, J. R. & Zahl-Olsen, R. (2022). Efficacy of Emotion-Focused Parenting Programs for Children's Internalizing and Externalizing Symptoms: A Randomized Clinical Study. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 2022. (Vol. 51, Issue 6).

<https://doi.org/10.1080/15374416.2022.2079130>

Aveyard. H., Payne. S. & Preston. N. (2021). *A POST-GRADUATE'S GUIDE TO DOING A LITERATURE REVIEW in Health and Social Care* (2.utg.). Open University Press.

https://books.google.no/books?hl=no&lr=&id=AMkvEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR8&dq=aveyard+literature+review&ots=0i96B_G859&sig=AKbIRL3kJyZGgvSwCw2Gcrp7qA&redir_esc=y#v=onepage&q=aveyard%20literature%20review&f=false

Barnekonvensjonen. (1989). *Konvensjon om barnets rettigheter* (20-11-1989). Lovdata.

https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30/KAPITTEL_8#KAPITTEL_8

Barnelova. (1981). *Lov om barn og foreldre* (1981-04-08-7)- Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-04-08-7?q=barneloven>

Barnevernloven. (2021). *Lov om barnevern* (2021-06-18-97). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-18-97?q=bvl>

Berrick, J. D. & Skivenes, M. (2012). *Dimensions of high quality foster care: Parenting Plus*. Hentet fra Children and Youth Services Review.

<https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2012.05.026>

Brassart, E., Loop, L., Mouton, B. & Roskam, I. (2017). The Observation of Child Behavior During Parent-Child Interaction: The Psychometric Properties of the Crowell Procedure.

Journal of Child and Family Studies **26**, 1040-1050 (2017). <https://doi.org/10.1007/s10826-016-0625-0>

Braarud, H. C. & Nordanger, D. Ø. (2018). *Utviklingstraumer: Regulering som nøkkelbegrep i en ny traumepsykologi*. Fagbokforlaget. (ss. 19-107)

Christiansen, Ø. & Kojan, B. H. (2016). *Beslutninger i barnevernet*. Universitetsforlaget. (ss. 216-223)

Cobham, V. E., De Young, A. C. & Kenardy, J. A. (2011). Trauma in Early Childhood: A Neglected Population. *Clin Child Fam Psychol Rev* 14, 231-250 (2011).

<https://doi.org/10.1007/s10567-011-0094-3>

Cooper, G., Hoffman, K., Marvin, B. & Powell, B. (2015). *Trygghetssirkelen: en tilknytningsbasert intervensjon*. Gyldendal akademisk.

Craig, C. D. & Sprang, G. (2007). Trauma Exposure and Child Abuse Potential: Investigating the Cycle of Violence. *American Journal of Orthopsychiatry*, 2007 (Vol. 77, No. 2).

<https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0002-9432.77.2.296>

Crowell, J.A. & Feldman, S.S. (1988). Mothers' Internal Models of Relationships and Children's Behavioral and Developmental Status: A Study of Mother-Child Interaction. *Child Development*, 1988 (VOL. 59, No. 5). <HTTPS://DOI.ORG/10.2307/1130490>

Czaja, S. J., DuMont, K. & Widom, C. S. (2007). A Prospective Investigation of Major Depressive Disorder and Comorbidity in Abused and Neglected Children Grown Up. *Arch Gen Psychiatry*. 2007; 64(1): 49-56. doi:10.1001/archpsyc.64.1.49

Dalland, O. (2021). *Metode og oppgaveskriving* (7. utg.). Gyldendal.

Fauske, H., Langsrud, E. & Lichtwarck, W. (2017). Et maktperspektiv på «gode nok foreldre» i barnevernets kontekst. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 2017 (Vol. 94, Utg. 2).

<https://doi.org/10.18261/issn.1891-1838-2017-02-05>

Hafstad, R. & Øvreeide, H. (2018). *Utviklingsstøtte: FORELDREFOKUSERT ARBEID MED BARN*. Cappelen Damm. (ss. 269)

Helsedirektoratet. (2019, 11. november). *Samspill: Foreldre bør få veiledning om samspill i alle konsultasjoner i helsestasjonsprogrammet*.

<https://www.helsedirektoratet.no/retningslinjer/helsestasjons-og-skolehelsetjenesten/helsestasjon-05-ar/samspill-foreldre-bor-fa-veiledning-om-samspill-i-alle-konsultasjoner-i-helsestasjonsprogrammet>

Hurl, K, Theule, J. & Yaholkoski, A. (2016). Efficacy of the Circle of Security Intervention: A Meta-Analysis. *Journal of Infant, Child, and Adolescent Psychotherapy*, 2016 (Vol 15, Issue 2). <https://doi.org/10.1080/15289168.2016.1163161>

Karp, J. & Serbin, J. (2003). Intergenerational Studies of Parenting and the Transfer of Risk From Parent to Child. (ss. 138-142). <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1111/1467-8721.01249>

Klevan, T. & Michelet, C. (2020). Økt mestring og ro i hverdagen. *Fokus på familien*, 2020 (Vol. 48, Utg. 4). <https://doi.org/10.18261/issn.0807-7487-2020-04-03>

Kvello, Ø. (2012, 19. desember). Tidlig barnevernsinnsats med utgangspunkt i tilknytningsforskning. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 2012 (Vol. 89, Utg. 3). <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1838-2012-03-02>

Kvello, Ø. (2015). *Barn i risiko: Skadelige omsorgssituasjoner* (2. utg.). Gyldendal akademisk. (ss. 220)

Lemjan, K. H. (2015). Hvilke utfordringer står vi overfor i møtet med de sårbare barna og deres familier? – Eksempler fra praksis og drøfting av tiltak for et mer helhetlig barnevern. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 2015 (Vol. 92, Utg. 4). <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1838-2015-04-02>

Møhl, B. (2003). ATTACHMENT – EN INTRODUKTION. *Psyke & Logos*, 24(2), 8. <https://doi.org/10.7146/pl.v24i2.8637>

Nissen-Lie, H. A., Severinsen, L., Shahar, B., Stiegler, J. R. & Zahl-Olsen, R. (2022). Effectiveness of emotion focused skills training for parents: study protocol for a randomized controlled trial in specialist mental health care. *BMC Psychiatry* 22, 453 (2022). <https://doi.org/10.1186/s12888-022-04084-x>

NTNU. (2023). *Innledende søk og siteringsdatabaser*. Wordpress. Hentet 23. mars 2023. <https://systemlit.wordpress.com/innledende-sok-og-siteringsdatabaser/>

Regionsenter for barn og unges psykiske helse, Helseregion Øst og Sør. (Januar 2017). Bruk av kartleggingsverktøy og behandlingsmetoder ved foreldre barn sentre i Norge: *En anbefaling fra Nasjonalt kompetansenettverk for sped- og småbarns psykiske helse*. [https://r-bup.brage.unit.no/r-bup-xmlui/bitstream/handle/11250/2584321/Bruk_av_kartleggingsverktoy_og_behandlingsmetode_r_ved_forelde_barn_sentre_i_Norge%20\(1\).pdf?sequence=1](https://r-bup.brage.unit.no/r-bup-xmlui/bitstream/handle/11250/2584321/Bruk_av_kartleggingsverktoy_og_behandlingsmetode_r_ved_forelde_barn_sentre_i_Norge%20(1).pdf?sequence=1)

Regjeringen. (2016, 9. desember). *En god barndom varer livet ut*. Hentet fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

<https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/andre-dokumenter/bld/2014/Tiltaksplan-for-a-bekjempe-vold-og-seksuelle-overgrep-mot-barn-og-ungdom-2014-2017/id2344450/>

Regjeringen. (2021, 10. februar). *Foreldreskap (farskap og morskap)*. Hentet fra Barne- og familiedepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/innsiktsartikler/foreldreskap/farskap-og-morskap/id670491/>

RVTSSør. (2017, 13. november). *Fokus på utviklingstraumer*. <https://rvtssor.no/aktuelt/162/fokus-pa-utviklingstraumer/>

Rye, M. & Eng, H. (2021, 12. mars). Kunnskapsoppsummering og klassifisering av tiltaket Circle of Security (COS) International – Parenting (COS-P) (2.utg.). *Ungsinn 1:1*. Hentet fra https://ungsinn.no/post_tiltak_arkiv/circle-of-security-cos-international-parenting-cos-p-2-utg/

SSB. (2022, 6. juli). *Barnevern*. Hentet fra Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/barne-og-familievern/statistikk/barnevern>

Stormark, K. M. & Vis, S. A. (2022). Måleegenskaper ved den norske versjonen av Crowell-prosedyren. *PsykTestBarn, 1:4*. doi:10.21337/0078

Svartdahl, M. M. P. (2021). *Gruppebasert foreldreveiledning som støtte i møte med barns følelser*. [Masteroppgave, Universitetet i Oslo]. <http://urn.nb.no/URN:NBN:no-93917>

Tetzchner, S. v. (2012). *Utviklingspsykologi* (2. utg.). Gyldendal akademisk.

